

**HELA
SVERIGE.**

*Hela Sverige
ska leva!*

KAPITAL I HELA LANDET.

BALANSRAPPORT #8

Balansrapporterna är en serie kortrapporter som ges ut av Riksorganisationen Hela Sverige ska leva. Syftet är att undersöka balansen mellan stad och land. I den här rapporten undersöker vi hur förutsättningarna för kapitalförsörjning ser ut i olika delar av landet.

HELA SVERIGE SKA LEVA

2021-09-12

INNEHÅLL.

KAPITAL I HELA LANDET.

2

- Färre banker i landsbygder
- Centralisering av bankverksamhet

3

- 10 procent av kommunerna saknar bankkontor
- Bankerna lägger ner där uppkopplingen är dålig

4

- Företag i landsbygder är beroende av banklån
- Företagen är hänvisade till eget investeringskapital

5

- Fler företag och bättre villkor – om det är nära till banken
- Låga marknadsvärden ger låga säkerheter för lån

6

- 88 % av riskkapitalet till storstäder

7

- Ökad tillgänglighet och efterfrågan av kapital för företagare i landsbygder
- Bristande kapitalmarknad för föreningar och kooperativ

8

- 70 % av utvecklingsmedlen till storstäder

9

- 51 % av statliga medlen till storstadslän

KAPITAL I HELA LANDET.

I den här balansrapporten undersöker vi obalanser i kapitalförsörjningen mellan städer och landsbygder i hela landet.

Den sammantagna bilden av de regionala strukturerna för kapitalförsörjning är att storstadsregionerna och några större städer skiljer sig från resten av landet, då de har större tillgång till finansiering än övriga regioner. Här finns både fler bankkontor samt fler andra finansierare. Det privata riskkapitalet är främst koncentrerat till Stockholm.

Bankerna är viktiga finansieringskällor för företag överallt men särskilt i mindre kommuner, därför är det extra problematiskt att bankerna minskar sin närvaro i landet och koncentrerar sin verksamhet till de större städerna.

10 procent av alla kommuner saknar idag bankkontor.

Logiken bakom bankernas koncentration till de större städerna är den ökade digitaliseringen och många kunders ändrade beteende, där man sköter mer av sina bankärenden digitalt. Men samtidigt lämnar bankerna kommuner med sämre bredbandstäckning.

När bankerna lämnar tappar de kunskap om lokala marknader och förutsättningar. Finansiärernas lokala närvaro är viktig för att kunna ha tillräcklig kunskap för att göra viktiga avväganden. Bristande kunskap om företagen leder till uteblivna investeringar, färre företag och högre räntor på de lån som ges till företagen.

Det övergripande landsbygdspolitiska målet är att det ska vara likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd i hela landet. Ett av delmålen för landsbygdspolitiken handlar om att landsbygdernas förmåga att ta tillvara förutsättningar för företagsamhet och sysselsättning ska vara långsiktigt hållbar.¹

I den nationella strategin för hållbar regional utveckling pekas kapitalförsörjning ut som ett prioriterat område. För att nå målen behöver tillgången till kapital vara god och verksamma i landsbygderna behöver ha möjlighet att finna kapital.²

En del policyåtgärder har genomförts för att stärka kapitalförsörjningen, men det finns mycket kvar att göra.

DEFINITIONER. Det finns många olika sätt att definiera vad som är landsbygd och vad som är stad. I den här rapporten använder vi främst Tillväxtanalys indelning i tre kommuntyper (se nedan). Glesare befolkade områden definieras som rurala. Ungefär 30 procent av Sveriges befolkning bor i rurala områden enligt den här definitionen.³ Ett urbant område är enligt denna indelning där det bor minst 300 personer per kvadratkilometer i ett sammanhängande område med minst 5000 personer.⁴

Landsbygdskommuner:

där minst 50 procent befolkningen bor i rurala områden. Till exempel: Karlsborg, Härjedalen och Hylte. 16 procent av befolkningen bor i landsbygdskommuner.

Blandade kommuner:

där mindre än 50 procent av befolkningen bor i rurala områden. Till exempel: Motala, Skellefteå och Grums. 50 procent av Sveriges befolkning bor i blandade kommuner.

Storstadskommuner:

där mindre än 20 procent av befolkningen bor i rurala områden. Kommunen har en samlad folkmängd på minst 500 000 invånare. Till exempel Partille, Stockholm & Vellinge. 34 procent av befolkningen bor iorstadskommuner.

¹ Regeringens proposition 2017/18:179. 2018. En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop.

² Regeringens skrivelse 2020/21:133. 2021. Nationell strategi för hållbar regional utveckling.

³ Tillväxtanalys, 2014. Bättre statistik för bättre regional- och landsbygdspolitik.

⁴ I enlighet med Eurostats indelning.

BANKER.**FÄRRE BANKER I LANDSBYGDER.**

Under 2017 inledde regeringen en bankdialog med syfte att se till att små och medelstora företag skulle få bättre tillgång till finansiering från banker.⁵ Men det önskade resultatet verkar ha uteblivit, eftersom bankkontoren fortsätter att koncentreras till städer.^{6,7}

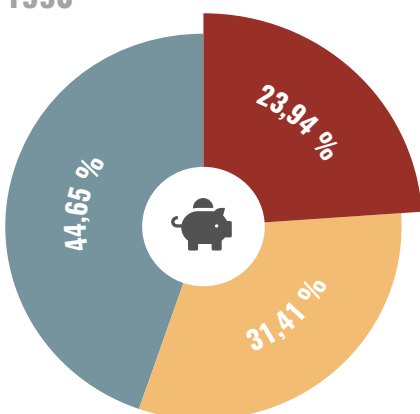
I vissa lokala lånemarknader finns nu endast det offentliga kapitalet i form av Almi företagspartner kvar, trots att det egentligen endast är tänkt att vara komplement till den privata marknaden.⁸

Sedan 90-talet har nästan hälften av alla bankkontor försvunnit och jobben har koncentrerats till storstäderna och regionernas större orter.⁹

Fördelningen av bankkontor mellan kommuntyperna landsbygdskommuner, blandade kommuner och storstadskommuner har också förändrats under 2000-talet. Storstädernas andel av bankkontoren har ökat på landsbygdskommunernas bekostnad. Andelen bankkontor i mer blandade kommuner har hållit sig relativt konstant över tid.¹⁰

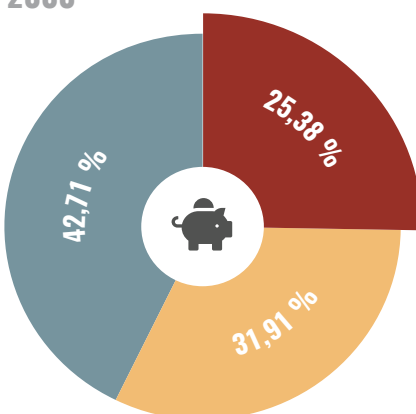
Fördelning av bankkontor

1990

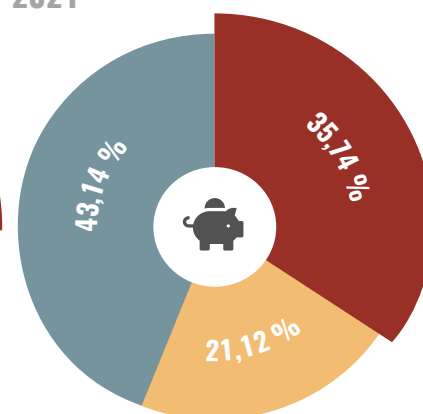
Storstadskommuner..... **23,94 %**
Landsbygdskommuner..... **31,41 %**
Blandade kommuner **44,65 %**

2000

Storstadskommuner..... **25,38 %**
Landsbygdskommuner..... **31,91 %**
Blandade kommuner **42,71 %**

2021

Storstadskommuner..... **35,74 %**
Landsbygdskommuner..... **21,12 %**
Blandade kommuner **43,14 %**

Centralisering av bankverksamhet

Det totala antalet bankanställda ligger oförändrat runt drygt 40 000 de senaste 20 åren. Under 2020 ökade antalet anställda till drygt 41 000

Nedläggningarna är alltså främst att betrakta som en geografisk koncentration av bankverksamhet, snarare än en minskning.¹¹

⁵ Regeringens proposition 2017/18:179. 2018. En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop.

⁶ Backman, Mikaela. 2019. Regionala kapitalförsörjningsstrukturer – kunskapsöversikt, mätbarhet och nuläge. Tillväxtanalys.

⁷ Se t.ex. SVT Nyheter 16 september 2020, Handelsbanken stänger 180 kontor.

⁸ Se t.ex. Oxford research, 2019. Utredning av kapitalförsörjningsstrukturen i Norrbotten.

⁹ SCB, egen bearbetning.

¹⁰ Backman, Mikaela. 2019. Regionala kapitalförsörjningsstrukturer – kunskapsöversikt, mätbarhet och nuläge. Tillväxtanalys.

¹¹ Svenska Bankföreningen, 2021. Bank- och finansstatistik 2020.

BANKER.

10 % AV KOMMUNERNA SAKNAR BANKKONTOR.

Antal bankkontor per kommun skiljer sig mycket över landet; i 30 kommuner finns inget bankkontor alls (se karta) medan det i den kommun som har flest, Stockholms kommun, finns 140 stycken. Exempel på kommuner som idag saknar bankkontor är Boxholm, Sorsele, Orsa och Torsås.¹² Sedan 2015 har bankkontoren fortsatt minska i antal, från 1 644 stycken 2015 till 1048 när den här rapporten släpps.¹³

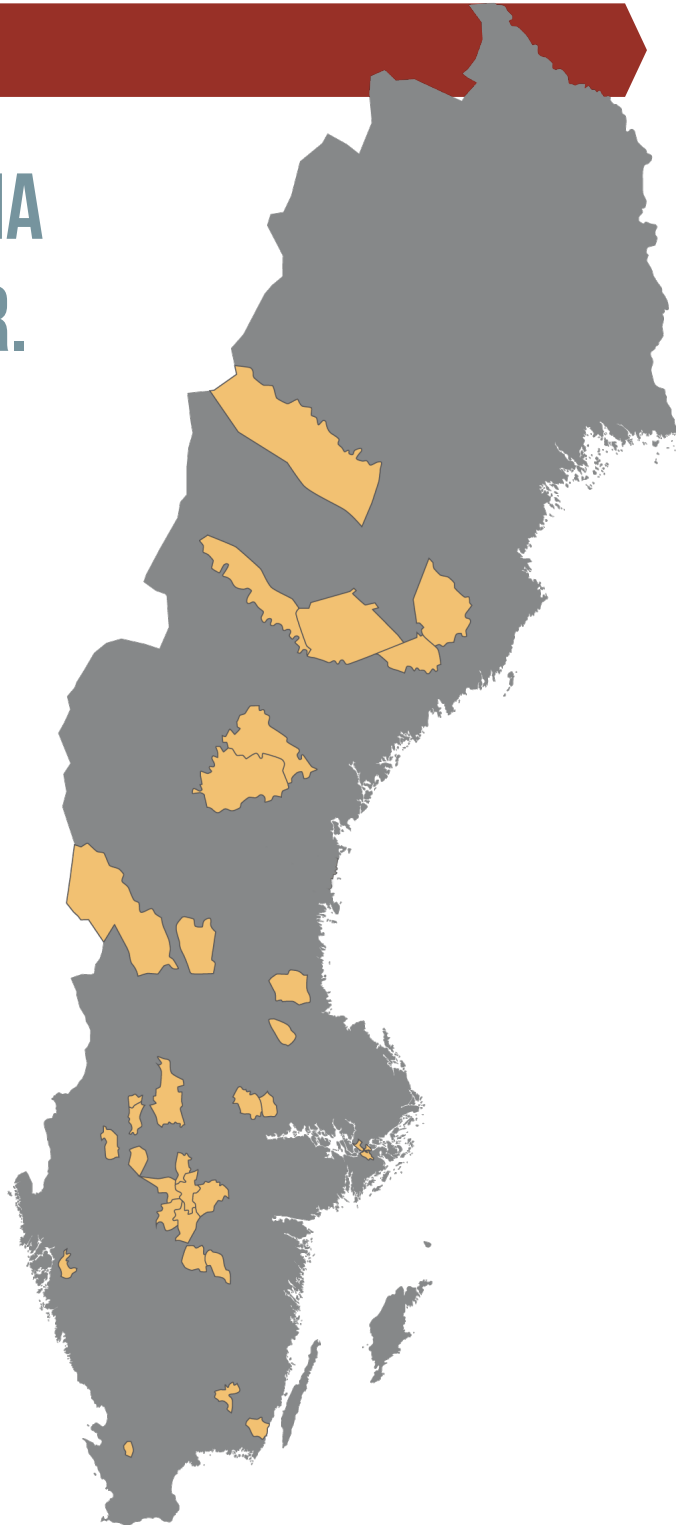
Under 2021 har Handelsbanken aviserat att man lägger ner 180 kontor, varav ungefär 50 kontor ännu är verksamma men ska läggas ned.¹⁴

Det kommer därför troligtvis att se ännu sämre ut i kommande statistik över antal kommuner som saknar bankkontor. Av de kommuner som inte har något kontor alls räknas åtta till kategorin blandade kommuner, och resterande 21 till kategorin landsbygdskommuner. Ingen av storstadskommunerna saknar idag bankkontor.

Bankerna lägger ner där uppkopplingen är dålig

Logiken bakom bankernas beslut att koncentrera sin verksamhet till färre orter handlar om att kunderna sköter sina bankärenden digitalt i högre utsträckning, och därför inte behöver bankkontor på nära håll. Samtidigt är många av de kommuner som inte har något bankkontor samma kommuner som har sämst bredbandstäckning. Kalmar län och Jämtlands län är de län som har längst kvar till att nå målen för bredbandstäckning. Kalmar förlorar nu sina fyra bankkontor i Torsås, Hultsfred, Virserum och Nybro. Torsås är den

kommun som har sämst bredbandstäckning, samtidigt som man nu mister sitt sista bankkontor. Jämtlands län mister också fyra ytterligare kontor nu, för både Ragunda och Bräcke innebär det att det sista bankkontoret försvinner.¹⁵

¹² SCB, egen bearbetning.

¹³ Svenska Bankföreningen, 2021. Bank- och finansstatistik 2020. samt SCB, egen bearbetning.

¹⁴ Se t.ex. SVT Nyheter 16 september 2020, Handelsbanken stänger 180 kontor.

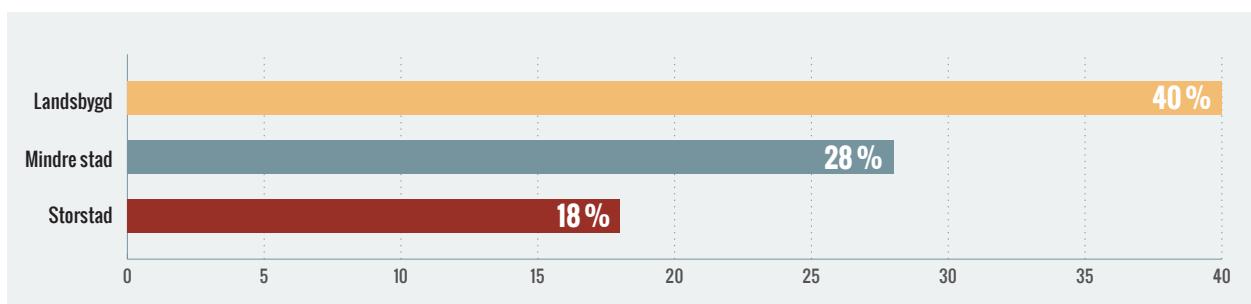
¹⁵ IP Only, 2021. Sverige inte helt uppkopplat 2025.

BANKER.**FÖRETAG I LANDSBYGDER ÄR BEROENDE AV BANKLÅN.**

Företagarna gör årligen en enkät om finansiering bland sina medlemmar. Enkäten visar att en större andel av företagen i landsbygder än i andra kommuntyper har banklån. 40 procent av företagen i landsbygd, 28 procent av företagen i mindre städer och 18 procent av företagen i storstäder.¹⁶ Dessa siffror skulle kunna tolkas som att bristen på bankkontor inte spelar någon roll för företagen i landsbygder, eftersom de ändå får banklån. Vi menar att det snarare visar på hur beroende företag i landsbygder är av bankerna, eftersom de ofta är de enda finansieringskällor som finns att tillgå.

I förlängningen kommer alltså bankernas flytt från landsbygdskommuner, och det kunskapsstapp det innebär, att påverka företagens chanser att investera dubbelt negativt eftersom de inte har några alternativ om de inte får banklån till sin investering.

Mer än en tredjedel av alla kommuner har dessutom ett eller färre bankkontor. Hela 10 procent av alla kommuner saknar helt ett bankkontor. Det innebär att förhandlingsmöjligheterna för att få bättre villkor för företagen i dessa kommuner blir sämre, eftersom konkurrensen mellan bankerna uteblir.¹⁷

Andel företag med lån/kredit per kommuntyp**Företagen är hänvisade till eget investeringskapital**

68 procent av de mindre och växande företagen har upplevt att det har varit svårt eller ganska svårt att finansiera företagets investeringar med kredit under de senaste 12 månaderna. Bristen på externt kapital gör att de är hänvisade till att använda sina egna intäkter eller

kapital för investeringar, vilket hämmar utvecklingen i företagen. Problemet är större i landsbygdskommuner där 93 procent av företagen har använt företagets egna intäkter eller kapital, jämfört med 72 procent av företagen i storstäder.¹⁸

93 % av företagen i landsbygder investerade företagets egna intäkter eller kapital.

72 % av företagen i storstäder investerade företagets egna intäkter och kapital.

¹⁶ Företagarna, 2021. Data från rapporten "Finansiering för återstart – Företagarnas finansieringsrapport 2021."

¹⁷ SCB, egen bearbetning

¹⁸ Företagarna, 2021. Finansiering för återstart – Företagarnas finansieringsrapport 2021.

BANKER.

FLER FÖRETAG OCH BÄTTRE VILLKOR — OM DET ÄR NÄRA TILL BANKEN.

Ju fler bankkontor och bankanställda som finns i en kommun, desto större lån till lägre ränta får företagen som finns där. Det visar en studie som Tillväxtanalys gjort, där de undersöker kopplingen mellan lån från Almi och antalet bankkontor i närheten.¹⁹

Det finns även en koppling mellan närhet till bankkontor och antal nystartade företag. Ju längre bort närmaste bankkontor ligger, desto svårare är det för ett nystartat företag att få banklån. Detta visar forskning om vilka lokala faktorer som främjar respektive missgynnar nyföretagandet i samtliga svenska kommuner.²⁰

Ett bankkontor i en landsbygdskommun täcker 1 284 kvadratkilometer, ett kontor i en blandad kommun täcker 429 kvadratkilometer i snitt och ett kontor i en storstadskommun täcker i snitt 34 kvadratkilometer. Bankkontoret i Jokkmokk ska täcka en yta på 17 000 kvadratkilometer. Det är en utmaning att ha ett så stort upptagningsområde och risken är att man hamnar långt ifrån sina kunder. Det är stor skillnad jämfört med Stockholms kommun som har 140 bankkonto, vilka behöver täcka i snitt 1,3 kvadratkilometer var. En genomsnittlig kommun är exempelvis Lekeberg. Där ska de två bankkontoren täcka drygt 231 kvadratkilometer var.²¹

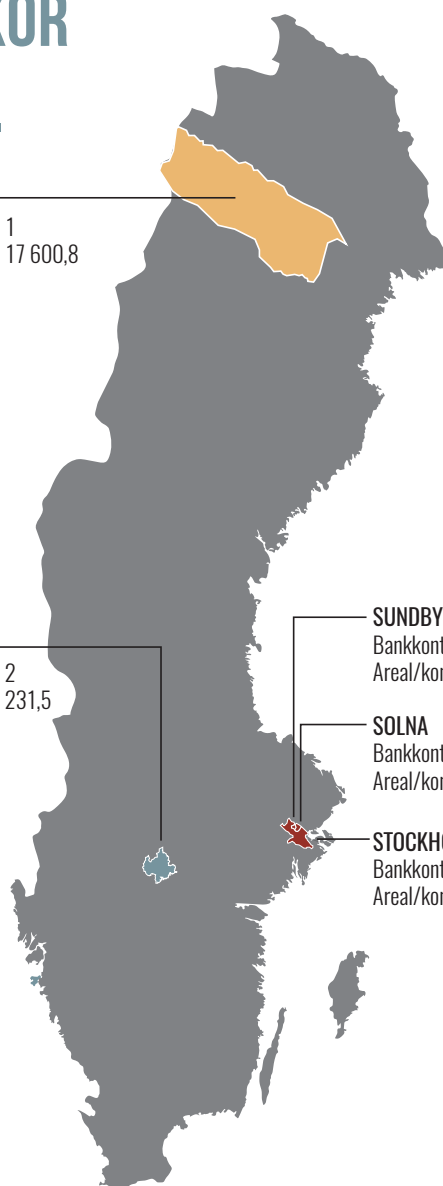
JOKKMOKK
Bankkontor: 1
Areal/kontor, km²: 17 600,8

LEKEBERG
Bankkontor: 2
Areal/kontor, km²: 231,5

SUNDBYBERG
Bankkontor: 5
Areal/kontor, km²: 1,7

SOLNA
Bankkontor: 15
Areal/kontor, km²: 1,3

STOCKHOLM
Bankkontor: 140
Areal/kontor, km²: 1,3

Låga marknadsvärden ger låga säkerheter för lån

Enligt föreningen Företagarna är det största hindret för extern finansiering till investeringar i företagen höga krav på personlig borgen.²² För företag på marknader med låga fastighetsvärden utgör detta ett särskilt stort hinder när banken kräver säkerheter för lån.²³

Här spelar det offentliga in i och med att att infrastrukturinvesteringar i en region höjer värdet på de fastigheter som genom investeringarna får bättre kommunikationer.²⁴

¹⁹ Tillväxtanalys, 2019. PM 2019:11 Påverkar närvaron av bankkontor de lokala företagens kreditillgång?

²⁰ Sin Tian Ho, Cynthia. 2019. Bank branches and entrepreneurship. A spatial analysis of new firm formation in Swedish regions and industries in a changing financial landscape. Licentiate Thesis in Business Administration School of Architecture and the Built Environment KTH Royal Institute of Technology Stockholm.

²¹ SCB, egen bearbetning

²² Företagarna, 2019. Finansiering för jobb och tillväxt. Företagarnas finansieringsrapport 2019.

²³ SOU 2017:108. Lån och garantier för fler bostäder.

²⁴ Hela Sverige ska leva, 2020. Balansrapport #7: Bostäder i hela Sverige.

RISKKAPITAL.

88 % AV RISKKAPITALET TILL STORSTÄDER.

Risikkapital är en samlingsterm för alla investeringar i ett företags ägarkapital. Begreppet inbegriper både investeringar i börsnoterade företag och investeringar i onoterade företag. 2019 investerades **3,79 miljarder kronor i risikkapital.**

88 procent av volymen av riskkapitalet investeras i storstäder. Endast 0,5 procent av volymen investeras i landsbygdskommuner.

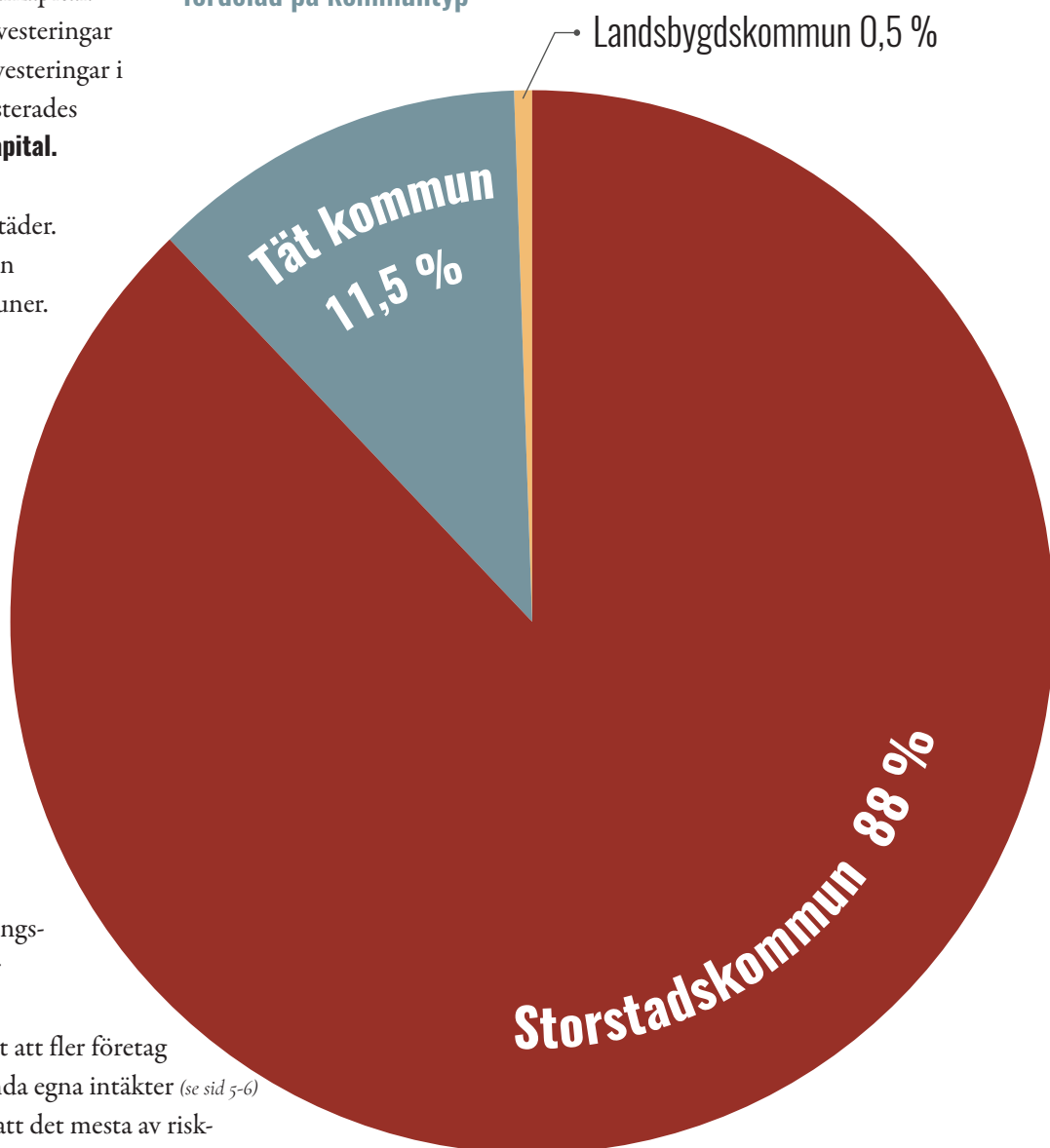
11,5 procent av investeringsvolymen görs i tät kommuner.

Investeringarna i landsbygdskommuner var enbart från statliga fonder. Det privata riskkapitalet är nästan helt koncentrerat till storstäderna, och då främst till Stockholm.

Enligt Tillväxtanalys beror det på att de statliga riskkapitalinsatserna till stor del sker med delfinansiering av Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF), vilket kräver regional fördelning.²⁵

Att det är svårare att låna samt att fler företag i landsbygderna tvingas använda egna intäkter (se sid 5-6) tillsammans med det faktum att det mesta av riskkapitalet finns i Stockholm, kan slutsatsen dras att mindre och växande företag i landsbygdskommuner i större utsträckning är hänvisade till eget kapital när de vill investera. Detta gör att företagen inte kan ta tillvara sin fulla utvecklingspotential och få konkurrensackdelar.

Investeringsvolym i identifierade portföljbolag 2019, fördelad på kommundyp

²⁵ Tillväxtanalys, 2020. Riskkapital 2019 – Venture capital.

FÖRUTSÄTTNINGAR I LANDSBYGDER.

ÖKAD TILLGÄNGLIGHET OCH EFTERFRÅGAN AV KAPITAL FÖR FÖRETAGARE I LANDSBYGDER.

Tillväxtanalys kommer fram till att ett viktigt steg för att förbättra kapitalförsörjningen i landsbygder troligtvis handlar om att öka efterfrågan på kapital, inte bara att öka utbudet. För att göra det behöver man till att börja med mer kunskap om hur den faktiska efterfrågan ser ut, vilket det idag inte finns tillräckligt mycket data över. Politiska insatser fokuserar ofta på utbudssidan, medan efterfrågan inte studeras tillräckligt, menar tillväxtanalys.²⁶

Många företag i både städer och landsbygder är så kallade levebrödsföretag, som inte har som mål att växa i någon större utsträckning och av den anled-

ningen inte efterfrågar externt kapital. Det är också vanligare att företag i landsbygder är mer diversifierade och bedriver verksamhet inom flera olika branscher. Detta kan göra det svårare att söka exempelvis offentliga investeringsstöd, på grund av hur regelverken för de stöden ser ut.

Efterfrågan är något som går att påverka, till exempel genom satsningar på Science Parks, näringslivskontor, företagsrådgivare och liknande. Sådana kontor placeras emellertid ofta i den största staden i respektive region, vilket gör dem mindre tillgängliga för företag i resten av regionen.

Bristande kapitalmarknad för föreningar och kooperativ

Civilsamhället spelar en större roll för landsbygder än för städer. Men enligt Europeiska kommissionen är Sverige ett av få länder i Europa som saknar en finansmarknad som erbjuder investeringar i sociala företag, det vill säga föreningar och kooperativ.²⁷

Sverige saknar finansiella aktörer som har sociala företag (som oftast är ideella föreningar och ekonomiska föreningar) som målgrupp. Statliga marknadskompletterande aktörer så som Almi Invest, Saminvest och Norrlandsfonden investerar inte i företag som valt förening som associationsform. Endast de kooperativa nischbankerna och Mikrofonderna riktar sig till denna målgrupp enligt Tillväxtverkets rapport Finansieringsvägar för sociala företag.²⁸

Även kooperativen spelar en större roll för landsbygder än städer. Enligt föreningen Svensk kooperativ

I GLESBYGDER & LANDSBYGDER:

- ◆ finns fler föreningar per capita
- ◆ utgör ideella organisationer en viktigare arbetsgivare per capita
- ◆ spelar den ideella sektorn en större roll för jobbskapande i relation till statliga jobb än i städer.²⁹

finns ett tydligt mönster som innebär att nya kooperativa företag är vanligare ju längre norrut man kommer i landet och ju mer glesbefolkat ett län är.³⁰

Bristen på en finansmarknad i Sverige som riktar sig till föreningar och kooperativ riskerar därför att drabba landsbygder hårdare än städer.

²⁶ Se t.ex. Tillväxtanalys, 2017. Företags behov och tillgång till kapital på landsbygder.

²⁷ European Commission, 2020. Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report.

²⁸ Tillväxtverket, 2018, Finansieringsvägar för sociala företag.

²⁹ Jordbruksverket, 2013. Allt om landet - Allt om föreningsliv och kultur på landsbygden.

³⁰ Svensk kooperativ, 2020. Nya kooperativa företag 2008-2018.

REGIONALA UTVECKLINGSMEDEL

70 % AV UTVECKLINGSMEDELN TILL STORSTÄDER.

I kapitalförsörjningsstrukturen ingår också statliga bidrag med syfte att erbjuda kapital för utveckling i landet. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) tar regelbundet fram en rapport över hur det sammanlagda regionala utvecklingskapitalet fördelas i landet. Den fångar inte upp alla statliga insatser men en stor del. I rapporten delas de olika finansieringslagen upp i kompensatoriska anslag, konkurrensprövade medel, europeiska struktur- och investeringsfonder samt regionernas egna medel.

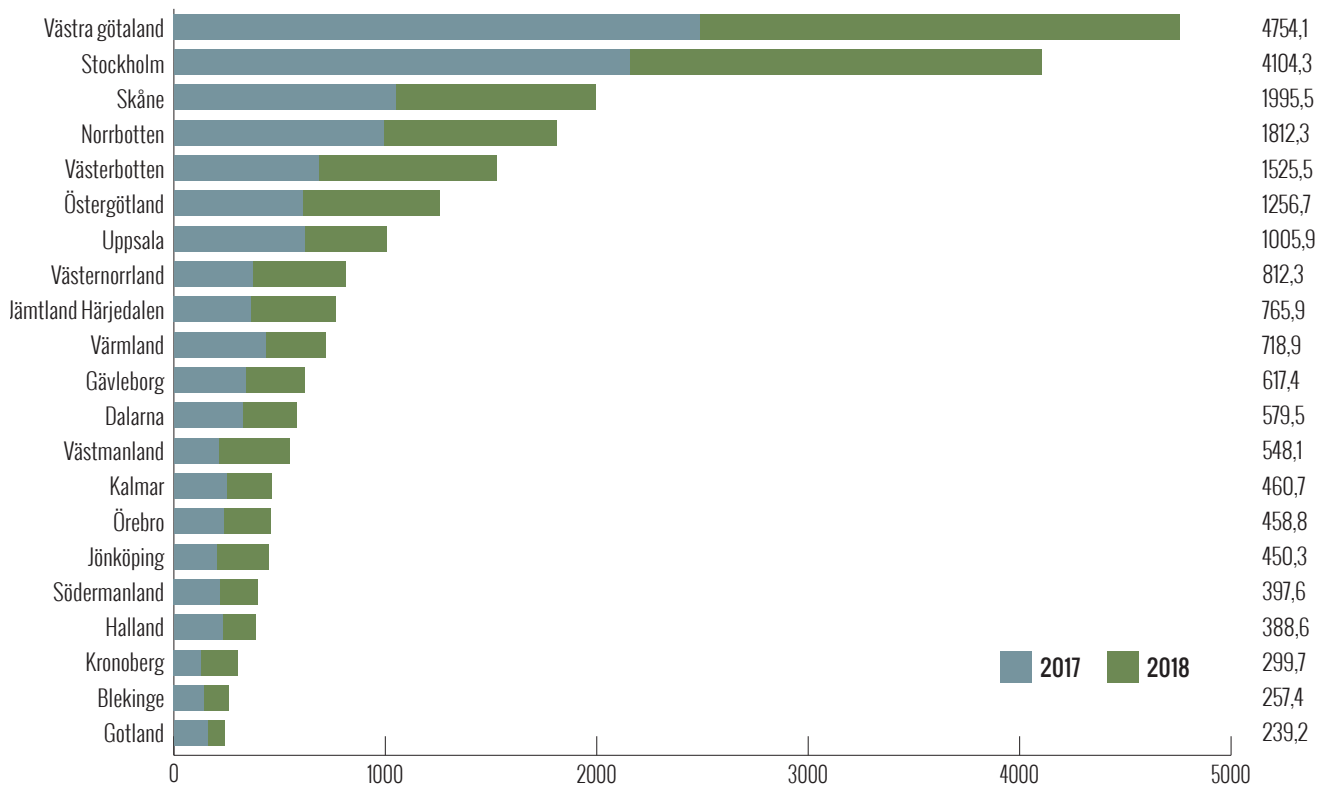
De konkurrensprövade medlen, exempelvis Vinnova, uppgår till ungefär 5 miljarder per år. De kompensatoriska medlen (t.ex. 1:1-medel, transportstöd) uppgår till ungefär 2 miljarder per år. Storstadsregionernas andel av de konkurrensprövade medlen är nästan 70 procent. När det gäller

kompensatoriska medel får Stockholm minst, medan Jämtland-Härjedalen ligger i topp. Totalt sett är storstadsregionernas andel av det regionala utvecklingskapitalet störst. Minst kapital har regioner i södra Sverige utan stora universitet. Diagrammet nedan visar fördelningen av alla fyra finansieringslag. Värt att notera är att storleken på egna medel till regional utveckling skiljer sig avsevärt mellan regionerna.³¹

Västra Götaland, Örebro och Norrbotten är de regioner som satsar mest egna medel på regional utveckling; cirka 300 kronor per invånare.

Region Stockholm lägger ungefär 80 kronor per invånare.

Utvecklingsmedel totalt per region 2017 och 2018 (miljoner kr) absoluta tal

³¹ Sveriges Kommuner och regioner (SKR), 2020. Finansiering av regionalt utvecklingsarbete. Regionalt utvecklingskapital.

REGIONALA UTVECKLINGSMEDEL

51 % AV STATLIGA MEDLEN TILL STORSTADSLÄN.

I det här diagrammet tittar vi enbart på fördelningen av rent statliga medlen som tas upp i SKR:s rapport.

Den statliga finansieringen av regional utveckling, alltså de kompensatoriska och konkurrensprövade medlen, uppgick till ungefär 8 miljarder 2018.

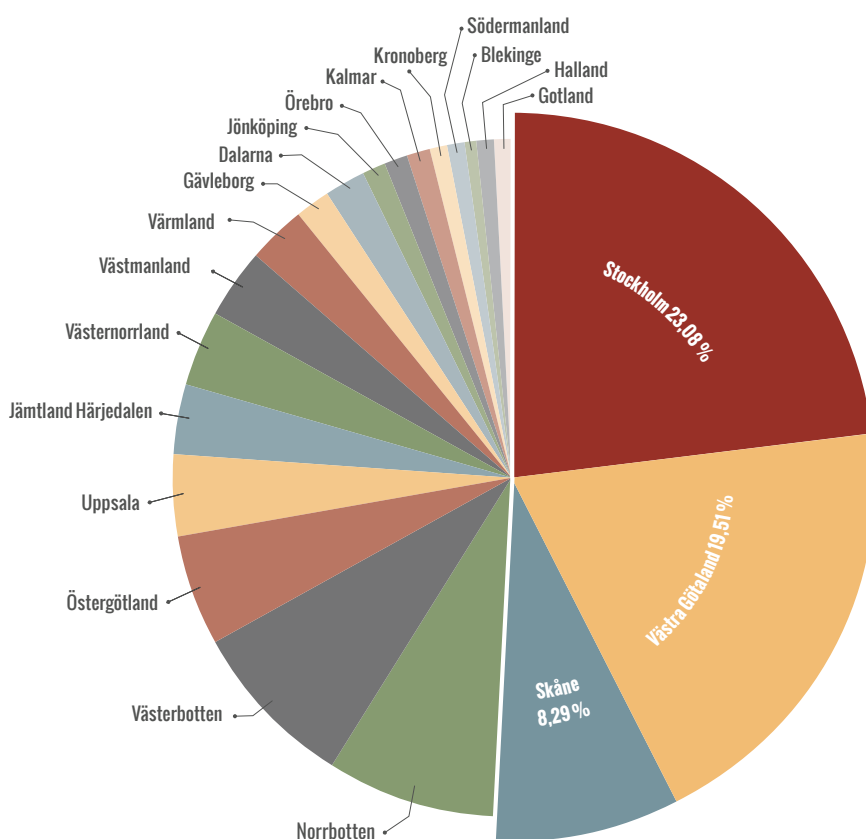
De tre storstadsregionerna fick totalt 51 procent av dessa medel. Räknar vi bort det kompensatoriska

transportbidraget, som endast går till de fyra nordligaste länen, blir storstadslänsens andel 55 procent.³²

Hur fördelningen ser ut inom respektive län när det gäller tätare och glesare miljöer framgår inte av rapporten, men troligt är att en stor del av medlen stannar i regionernas större städer.

Statlig finansiering för regional utveckling 2018

Stockholm	23,08 %
Västra Götaland	19,51 %
Skåne	8,29 %
Norrbottn	8,19 %
Västerbotten	8,01 %
Östergötland	5,25 %
Uppsala	3,85 %
Jämtland Härjedalen	3,48 %
Västernorrland	3,40 %
Västmanland	3,31 %
Värmland	2,82 %
Gävleborg	1,83 %
Dalarna	1,81 %
Jönköping	1,21 %
Örebro	1,12 %
Kalmar	0,99 %
Kronoberg	0,83 %
Södermanland	0,82 %
Blekinge	0,77 %
Halland	0,77 %
Gotland	0,63 %

³² Sveriges Kommuner och regioner (SKR), 2020. Finansiering av regionalt utvecklingsarbete. Regionalt utvecklingskapital. Egen bearbetning av tabell 5 och tabell 7.

HELA SVERIGE SKA LEVA
010-489 13 50
www.helasverige.se

FÖLJ OSS

